
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. IX, SUPPLEMENTUM

SECTIO EEE

2001

Samodzielna Pracownia Hodowli Instytutu Roślin i Przetworów Zielarskich w Poznaniu

KAZIMIERZ KAŻMIERCZAK,
KATARZYNA SEIDLER-ŁOŻYKOWSKA

Hodowla roślin przyprawowych w IRiPZ

Spice Plants Breeding in the Research Institute of Medicinal Plants

Polska należy do większych producentów surowców zielarskich w Europie. Jeszcze do niedawna produkcja tych surowców opierała się wyłącznie na populacjach krajowych i zagranicznych, często pochodzących z odmiennych stref klimatycznych. Obecnie w uprawie znajdują się polskie, oryginalne odmiany, a ich udział w Rejestrze Odmian i uprawie powoli wzrasta. Hodowla roślin zielarskich prowadzona jest w IRiPZ, a także w Akademii Rolniczej we Wrocławiu oraz przez firmy prywatne (Seidler-Łożykowska i Kaźmierczak, 1997).

MATERIAŁ I METODA

Prowadzone prace hodowlane w IRiPZ obejmują zarówno hodowlę twórczą, jak i zachowawczą. Hodowla opiera się głównie na konwencjonalnych metodach. Założenia hodowli roślin zielarskich nie odbiegają od podstawowych założeń realizowanych w hodowli innych gatunków. Wymagają jednak uprzedniego prowadzenia szeregu prac pomocniczych dla każdego gatunku, dotyczących: ustalenia zależności zawartości substancji biologicznie czynnych od ontogenetycznego rozwoju roślin, biologii kwitnienia i owocowania, nasionożnawstwa i nasienictwa (Seidler-Łożykowska i Kaźmierczak, 1997). Podstawowym celem hodowli twórczej jest uzyskanie odmian łączących w sobie cechy, które decydują o wysokiej wartości gospodarczej, tj.: dużej zawartości związków biologicznie czynnych, dobrym plonie surowca i nasion, wyso-

kiej jakości surowca. Wśród roślin zielarskich ważną grupę stanowią rośliny przyprawowe, zawierające głównie olejek eteryczny, wykorzystywane w przemyśle spożywczym oraz gospodarstwie domowym (Kohlmünzer, 1985).

WYNIKI

W wyniku dotychczasowych prac hodowlanych w IRiPZ uzyskano kilka cennych odmian tych roślin. Aktualnie w rejestrze COBORU znajdują się następujące odmiany roślin przyprawowych (Seidler-Łożykowska i Lewandowski, 1994):

Cząber ogrodowy (*Satureja hortensis* L.) odm. Saturn

pochodzenie: ze skrzyżowania populacji miejscowej z jugosłowiańską

typ rozwojowy: roślina roczna

surowiec: ziele

plon surowca: 23 dt·ha⁻¹ s.m.

związki czynne: olejek eteryczny 4,0% w s.m.

plon nasion: 2 dt·ha⁻¹

Udział ziela otartego w plonie ogólnym ok. 60%.

Majeranek ogrodowy (*Origanum majorana* L.) odm. Miraż

pochodzenie: populacja miejscowa napromieniowana szybkimi neutronami

typ rozwojowy: roślina roczna

surowiec: ziele

plon surowca: 15 dt·ha⁻¹ s.m.

związki czynne: olejek eteryczny 1,6% w s.m.

plon nasion: 0,2-1 dt·ha⁻¹

Udział ziela otartego w plonie ogólnym ok. 65%. Odmiana daje dwa zbiory ziela w roku.

Tymianek właściwy (*Thymus vulgaris* L.) odm. Słoneczko

pochodzenie: populacja miejscowa napromieniowana szybkimi neutronami

typ rozwojowy: roślina wieloletnia

surowiec: ziele

plon surowca: 20 dt·ha⁻¹ s.m.

związki czynne: olejek eteryczny 1,3% w s.m.

plon nasion: do 1 dt·ha⁻¹

Udział ziela otartego w plonie ogólnym ok. 60%.

Lubczyk ogrodowy (*Levisticum officinale* W. D. J. Koch) odm. Amor

pochodzenie: wyselekcjonowana z uprawianej populacji

typ rozwojowy: roślina wieloletnia

surowiec: korzeń i ziele

plon surowca: korzeń — $40 \text{ dt} \cdot \text{ha}^{-1}$ s.m.

związki czynne: olejek eteryczny 0,9-1,2% w s.m.

plon nasion: $5 \text{ dt} \cdot \text{ha}^{-1}$.

Kminek zwyczajny (*Carum carvi* L.) odm. Kończewicki

pochodzenie: wyselekcjonowany ekotyp z okolic Bydgoszczy

typ rozwojowy: roślina dwuletnia

surowiec: owoc

plon surowca: $15-20 \text{ dt} \cdot \text{ha}^{-1}$ s.m.

związki czynne: olejek eteryczny ok. 4,0% w s.m.

plon nasion: $15-20 \text{ dt} \cdot \text{ha}^{-1}$.

Papryka roczna (*Capsicum annuum* L.) odm. Wulkan

pochodzenie: z populacji węgierskiej

typ rozwojowy: roślina roczna

surowiec: owoc

plon surowca: $23 \text{ dt} \cdot \text{ha}^{-1}$ s.m.

związki czynne: kapsaicyna 0,32 % w s.m.

plon nasion: do $1 \text{ dt} \cdot \text{ha}^{-1}$.

W 1999 roku Instytut zgłosił do badań rejestrowych COBORU dwarody bazylii pospolitej, otrzymane w wyniku krzyżowania i selekcji materiałów pochodzących z Francji, Czech i Polski. Rody te charakteryzują się antocyjanowym zabarwieniem łodyg, liści i kwiatostanów, dobrym plonem ziela i nasion oraz wysoką zawartością olejku eterycznego. W składzie olejku przeważa linalol.

Ważną częścią działalności hodowlanej IRiPZ jest prowadzenie hodowli zachowawczej zarejestrowanych odmian. Hodowla ta ma na celu utrzymanie charakterystycznych, genetycznie uwarunkowanych cech morfologicznych i użytkowych oraz wyrównania i trwałości wytworzonych odmian (Dachler i Pelzmann, 1999). Prace te obejmują m.in. coroczną ocenę zawartości substancji biologicznie czynnych. Tabela 1 przedstawia zawartości olejku eterycznego w surowcu odmian poszczególnych gatunków od 1995 do 1999 roku. Jak wynika z danych zawartości te utrzymują się na ustalonym poziomie dla poszczególnych gatunków, modyfikowane są jednak warunkami pogodowymi.

Tab. 1. Ocena zawartości olejku eterycznego w surowcu odmian roślin przyprawowych w latach 1995-1999

Essential oil content in the raw material of spice plants cultivars in 1995-1999

Gatunek/odmiana Species/cultivar	1995	1996	1997	1998	1999
cząber Saturn	4,00	3,95	3,70	4,35	4,10
majeranek Miraż	2,15	2,10	1,75	1,70	2,00
tymianek Słoneczko	1,20	1,40	1,10	1,55	1,75
lubczyk Amor	0,95	0,91	1,05	1,20	1,15
kminek Kończewicki	3,70	4,05	4,00	3,95	3,90
bazylia rody	1,65	1,15	1,60	1,20	1,55

Aktualnie w Samodzielnej Pracowni Hodowli corocznie produkuje się materiały mateczne i kwalifikowany materiał nasienny w stopniu elity hodowlanej tych odmian.

WNIOSKI

1. Uprawa odmian roślin przyprawowych (przy zachowaniu zasad GAP) daje gwarancje uzyskania jednolitych partii surowca wysokiej jakości.

PIŚMIENNICTWO

- Dachler M., Pelzmann H., 1999. Arznei- und Gewürzpflanzen. Österreichischer Agrarverlag, Klosterneuburg: 149, 215, 234, 251, 297.
- Kohl m ün z e r S., 1985. Farmakognozja. PZWŁ, Warszawa: 28-32.
- Seidler-Łożykowska K., Ka ż m i e r c z a k K., 1997. Hodowla roślin zielarskich w Polsce. Hodowla Roślin. Materiały z I krajowej Konferencji.: 103-105.
- Seidler-Łożykowska K., Lewandowski A., 1994. Odmiany roślin leczniczych i przyprawowych. Wyd. IRIpZ, Poznań.

SUMMARY

Cultivation of spice cultivar provides high quality and homogenous raw material. In the Research Institute of Medicinal Plants cultivars of caraway, lovage, marjoram, red pepper, savory, thyme and 2 strains of sweet basil were grown. Content of active compounds, yield of the raw material and seeds, quality of herb are the most important traits, which are considered during the breeding programme.